

Het vak Expressie in het eerste leerjaar B

Een mogelijke benadering

Arnold Lernout

Toen de directeur van het V.T.I. Oostende mij een vijftal jaar geleden vroeg of ik mij geroepen voelde om Vormen van Expressie te geven in het eerste leerjaar (toen enkel in de A-klassen) klonk de benaming van het vak mij nogal stroef in de oren. Na enige bezinning over het woord 'expressie' kwam ik al gauw tot de conclusie dat meningsuiting en gevoelsuitdrukking inderdaad heel veel vormen kunnen aannemen: verbaal én non-verbaal, en dit zowel in de alledaagse omgang als op een meer bijzondere en creatieve manier. Dan hebben we het niet alleen over voordracht en poëzie, maar ook over de taal van mime en toneel, van muziek, van beeld, lijn en kleur, en noem maar op... Vanuit dit standpunt besloot ik dan ook van meet af aan om een brede waaier van expressieoefeningen aan te bieden – binnen de beperkte tijd van één lesuur per week – en het vak niet enkel te laten aanleunen bij de lessen Nederlands, maar ook in het rijtje te zetten van Plastische Opvoeding en Muziek (bij de 'talentenspeurders' of 'creatieve prikkelvakken' dus). Wel plezant om te mogen vertrekken met een tabula rasa!

Als ik mijn jaarplanning van op afstand bekijk, dan stel ik vast dat naarmate het schooljaar vordert het accent van de lessen verschuift van het meer verbale (spreekoefeningen, dictie) naar het non-verbale (observatie lichaamstaal, gevoelens uitbeelden, figuratie) en van de dagdagelijkse omgeving naar die van de fantasie. In het derde trimester bijvoorbeeld geef ik elke les enkele tips om op een creatieve manier een feest of andere gelegenheid boeiend te maken voor 'het publiek' én voor henzelf.

Een losse greep uit de lessen Expressie in 1B zal allicht één en ander verduidelijken of

nieuwe ideetjes doen rijpen bij de lezende geesten... Een eerste oefening: bij het vragen naar inlichtingen fouten leren horen en zien om op die manier te sleutelen aan zichzelf. Je bootst een viertal situaties na, waarbij jijzelf de rol van een leerling speelt die één en ander wil vragen aan een leraar (een vrijwilliger uit de klas). De vragen worden met opzet verkeerd of onbeleefd gesteld, de houding dient ook al niet als voorbeeld hoe het moet... (niets verzonnen, maar soms wel de realiteit op een school). Aan de leerlingen om op te sommen wat fout is en hoe het beter kan. Achteraf krijgen ze opdrachtjes per twee (niet enkel schoolse situaties), waarbij heel wat geïmproviseerd kan worden.

Zelfde techniek kan gebruikt worden om de streekgebonden uitspraakfouten op te sporen bij het gebruik van de algemene omgangstaal. Een videofragment met de schitterende act van Chris Van den Durpel als redder-aan-zee zal volgend jaar zeker goede diensten bewijzen! Van dictie gesproken... Uitspraakoefeningen kunnen best plezierig zijn voor onze twaalfjarigen: af en toe stellen ze zich op in rijen van vier of vijf en scanderen losse klanken, woorden, woordgroepen of zinnen die op een groot scherm aangegeven worden, waarbij heel wat variatie mogelijk is: van traag naar vlug, van stil naar luider (geen gefluister, geen geschreeuw uiteraard), of zo vlug mogelijk en in één adem, of bijzonder krachtig enz. Ze doen het graag en ondertussen krijgen ze wat voeling voor een goede articulatie.

Het spreekt voor zich dat de algemene regel voor het lesgeven in het beroepsonderwijs ook hier van toepassing is: korte items, veel afwisseling... Bovendien kunnen sommige snuiters niet zo lang stilstaan en zijn ze blij dat ze na een kwartiertje weer even mogen gaan zitten (eventueel op de grond). O ja, u snapt het wel, het lokaal (of de infrastructuur, horen we dat woord niet wekelijks?) is van heel groot belang! Ik heb het geluk dat onze directie mij niet met lege handen deed starten: voor de lessen Expressie (ondertussen ook voor de lessen Leefsleutels en voor enkele lessen Moedertaal of PAV) beschikken we over een groot lokaal (80 tot 100 m²) met vast tapijt en heel wat uitrusting: straks meer daarover...

In het tweede semester wisselen we af: in de ene week zijn er individuele spreekoefeningen, in de andere werken we rond lichaamstaal. Voor hun spreekoefening moeten de leerlingen thuis één en ander voorbereiden, want de opdracht is: drie tot vijf minuutjes praten over een onderwerp naar keuze (bijvoorbeeld reclame maken voor een niet-bestaand product). Hierbij moeten ze wel wat tekeningen of (bijgewerkte) foto's laten zien of andere media

gebruiken. De medeleerlingen mogen achteraf beoordelen met een fiche als hulpmiddel.

Observeren én uitbeelden is het kluijfe voor die andere lessen. Enkele voorbeelden die wellicht niet nieuw zijn, zoals 'Vijf mensen staan bij de bushalte'. Aan de vijf leerlingen die dit spelen, laat je vooraf een steekkaartje zien met een woord op dat een stemming of een gevoel aanduidt. Aan de anderen om te raden hoe die mensen zich voelen op dat moment... Meestal staan we in een grote kring en wordt er stapsgewijs gewerkt. Een voorbeeld: je laat een bal op verschillende manieren doorsturen naar een klasgenoot; daarna doen ze hetzelfde met een ingebeelde bal die dan zwaar of heel groot én licht wordt enz. Als je start met klassikale oefeningen (bijvoorbeeld allen in een gegeven stemming: hoe zit/loop je erbij?) om daarna over te stappen naar individuele oefeningen met vrijwilligers, is het ijs vlugger gebroken en is het aanbod aan spelers zeker groot genoeg!

Op het menu van het derde trimester: een korte sketch (in één les van lezing naar spel), voorwerpen of spreken uitbeelden in kwisvorm én met mimetips vooraf, woordspelletjes, werken met illusie in de beweging of figuratie met muzikale ondersteuning, video met bespreking van 'humor'...

Het expressielokaal dus. Een grote ruimte met zachte vloerbedekking biedt heel wat voordelen: de leerlingen zijn er rustiger dan in een gewoon lokaal, er is een zekere sfeer én je hebt vooral meer spelmogelijkheden! Ons lokaal heeft een goede akoestiek en dit door de gordijnen en het tapijt. Stofzuigen moet dan wel regelmatig gebeuren; in die zin kan een vinylbedekking ook een (dure) aanrader zijn. Aan uitrusting geen gebrek: een aantal stapelstoelen (best geen klapstoelen en bij voorkeur van een degelijke kunststof), een overheadprojector met groot scherm, een TV met videospeler, een dia-projector, een hifi-installatie, langwerpige

prikborden, een verplaatsbaar wit bord... Van multimedia gesproken! Tafels worden bewust geweerd; er wordt zo goed als niets opgeschreven tijdens de lessen (heel sporadisch eens voor een huiswerkje... en dat doen we dan in het gewone klaslokaal vooraf). Geen schooletuis of liniaaltjes... dus ook minder last van de 'zenuwknopen' onder de 1B-leerlingen; ze munten nu eenmaal niet uit door rust en concentratie, maar met wat truukjes lukt het wel! Het zijn allemaal middelen om een doel te bereiken...

Samengevat: via het vak Expressie kunnen we dus uitspraak en taal trainen, maar we kunnen de jonge tieners ook leren dat je soms veel zegt zonder woorden... In dat uurtje kunnen we hen ook laten proeven van enkele vrijetijdsbestedingen (zoals een feest 'boeiend' maken, toneelspelen). Expressie, omdat duidelijke communicatie belangrijk is, én omdat het leven méér is dan de vijfdaagse werkweek alléén!

Arnold Lernout
Kaaistraat 5
8470 Gistel

T U S S E N D O O R

Een schoolgerichte cursus op aanvraag AANPAK VAN TAALLEERPROBLEMEN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

*Er zijn ongetwijfeld in elke school normaal- en zelfs meerbegaafde leerlingen die kampen met taalleerproblemen. Met specifieke op taalleerproblemen georiënteerde methoden kan men in heel wat gevallen tot een verbetering van de taalprestaties komen. (Voor achtergrondinformatie: zie vonk 26/1, september-oktober 1996, themanummer **Taalleerproblemen**).*

Arjan Krijgsman, een ervaren remedial teacher secundair onderwijs, komt in de school – of scholengroep – de taalleerkrachten rond deze problematiek nascholen.

Dit kan een onderdeel zijn van een pedagogische studiedag.

De doelgroep bestaat uit taalleerkrachten, directieleden en coördinatoren.

De groep mag maximum 25 deelnemers tellen.

De school kan een programma samenstellen dat liefst minimum één dag duurt. Er kan gekozen worden uit vijf sessies van elk drie uren: (1) lezen, (2) luisteren, (3) spreken, (4) woordenschatverwerving en grammatica, (5) de geschreven vorm van woorden. Sessies 1 en 5 handelen over Nederlands en moderne vreemde talen (Duits, Engels, Frans); sessies 2, 3 en 4 uitsluitend over moderne vreemde talen.

Het programma kan na overleg nog meer 'op maat' gesneden worden volgens de specifieke wensen en behoeften van de school.

INLICHTINGEN: Paul Reynders, Centrum voor Beroepsvervolmaking Leraren (CBL-UIA),
Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk,
tel. (03)820.29.61, fax (03)820.22.49, e-mail reynders@uia.ua.ac.be